

№ 29 (670)
Жнівень 2017 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

➔ **Спадчына ў небяспецы:
вандэя на могілках** –
стар. 3

➔ **500-годдзе: юбіляр Адам
Мальдзіс пра Ф. Скарыну** –
стар. 2 і 4

➔ **Асоба: Ігнат Дамейка – герой
чужых краінаў** –
стар. 7

Выступае настаяцель
Свята-Мікалаеўскай царквы ў Песках Віктар Шнайдар

На тым тыдні...

✓ 21 ліпеня ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адкрылася выстаўка «Мастры польскага малюнка» з калекцыі Падляскага музея ў Беластоку і Акруговага музея ў Сувалках (Рэспубліка Польшча). Выстаўка арганізаваная сумесна з Польскім Інстытутам у Мінску пры падтрымцы Маршалкоўскага Упраўлення Падляскага ваяводства. Упершыню ў Беларусі прадстаўлена больш за 300 графічных твораў польскіх мастакоў XIX – XX стагоддзяў – Юліюша Косака, Яна Матэйкі, Міхала Андрыялі ды інш.

✓ 22 і 23 ліпеня ў музейным комплексе «Дудуткі» дзевяты раз прайшоў Міжнародны рыцарскі фестываль сярэднявечнай культуры і мюзыкі «Наш Грунвальд». Сялета ў рыцарскіх спаборніцтвах удзельнічалі каля 150 рыцараў з клубаў рэканструкцыі Беларусі і бліжэйшага замежжа.

Пад час фесту, акрамя традыцыйнай рэканструкцыі Грунвальдскай бітвы, адбыліся рыцарскія бугурты, штурм «замка», з'явіўся і новы турнір – «Бітва двароў». Можна было добра адчуць атмасферу Сярэднявечча – у клетках сядзелі вядзьмаркі і чакалі прысуду, па тэрыторыі комплексу шпацыравалі каты з сякерамі... Пасля заканчэння рэканструкцыі Грунвальдскай бітвы распачаўся фестываль «Пір пасля бітвы», на якім выступілі гурты «Стары Ольса», «Gods Tower», «Кукрыніксы», «Catharsis» ды інш.

✓ 22 ліпеня ў замкавым комплексе графаў Плятэраў у г. Краслава адбыўся Міжнародны фестываль кулінарнай спадчыны Латгалскага рэгіёна і Віцебскай вобласці. Імпрэза праводзілася ў рамках святкавання Дзён

горада Краславы. Ва ўрачыстым адкрыцці ўдзельнічала кіраўніцтва Краслаўскага і Дагдскага самакіраванняў, консулы Беларусі і Расіі ў Даўгаўпілсе, консул Латвіі ў Віцебску, прадстаўнікі Магілёўскай вобласці, Верхнядзвінскага раёна, госці з Польшчы, жыхары горада. Пад час фестывалю адбыўся святочны канцэрт з удзелам творчых калектываў Глыбоцкага і Верхнядзвінскага раёнаў.

✓ 23 ліпеня ў мястэчку Друя Браслаўскага раёна пачаўся і цягам тыдня доўжыўся III Міжнародны мастацкі пленэр. З нагоды 500-годдзя выдання Францыскам Скарынам беларускай Бібліі арганізатары называюць яго «Скарынерам». У пленэры прымалі ўдзел 40 прафесійных мастакоў з Беларусі і замежжа, ініцыятарам яго правядзення з'яўляецца пробашч касцёла Святой Троіцы Сяргей Сурыновіч.

30 ліпеня ў будынку кляштара пры парафіі Святой Троіцы адбылася выстаўка працаў па выніках пленэру.

✓ 27 ліпеня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася выстаўка Барыса і Аксаны Аракчэевых «Шчасце быць разам». Гэта рэтраспектыўны паказ твораў жывапісу і акварэлі Б. Аракчэева, што дэманструюць эвалюцыю яго творчага шляху, і працаў яго дачкі. З твораў А. Аракчэвай на выстаўцы прадстаўлены партрэты выбітных дзеячаў Беларусі – Б. Аракчэева, пісьменніка Генадзя Бураўкіна, мітрапаліта Мінска-Магілёўскага Тадэвуша Кандрусевіча, мастацтвазнаўцы Таццяны Бембель ды іншых, а таксама серыя пастэльных пейзажаў «Мядзельшчына літаратурная» (2015).

Вечныя каштоўнасці краязнаўства

Нядаўна ў Пескаўскай сельскай бібліятэцы для ўдзельнікаў аматарскага аб'яднання «Общине» прайшла краязнаўчая гадзіна «Вечныя каштоўнасці». Імпрэза адбылася ў рамках раённага бібліятэчнага конкурсу на лепшае пасяджэнне аматарскага аб'яднання «Привлекая, увлекать!».

Размова пад час сустрэчы ішла пра далёкае мінулае і сучаснасць нашага краю, пра вёску Пескі, пра мясціны, якія чаруюць вока любога, хто хоць раз пабываў тут. Была падрыхтаваная выстаўка «Вёска мая, я часцінка твая» з фотаздымкамі мясцінаў, помнікаў і пахаванняў. Гэта нашая спадчына, якой мы ганарымся.

На сустрэчу быў запрошаны настаяцель Свята-Мікалаеўскай царквы ў Песках Віктар Шнайдар. Ён казаў аб тым, што духоўнасць адыгрывае значную ролю ў жыцці нашага народа, аднаўляе сувязь часоў, замацоўвае тра-

дыцыі, выхоўвае лепшыя якасці ў чалавеку: любоў да сваёй радзімы, павагу да людзей, працавітасць, сумленнасць, справядлівасць, фармуе пачуццё прыгожлага.

Гучалі вершы аб прыгажосці нашага краю, уласныя вершы прачытала Аляксандра Клімовіч, а Галіна Гайдаш расказала пра гісторыю вёскі. Песні ў выкананні Алены і Таццяны Аляшук закранулі кожнага прысутнага, разам з выканаўцамі спявалі і слухачы. Вельмі ўсцешыла, што на сустрэчу прыйшла і моладзь, якая пасля будзе захоўваць нашыя традыцыі.

Як жа прыемна кожны дзень адкрываць таленавітасць нашага народа, бачыць прыгажосць роднага куточка, слухаць пявучую беларускую мову і адчуваць гонар за сваю Радзіму!

*Ірына ШЭЙНО,
бібліятэкар Пескаўскай сельскай
бібліятэкі Мастоўскага раёна*

Аляксандра Клімовіч

Галіна Гайдаш

Нашы віншаванні

7 жніўня святкуе 85-годдзе беларускі гісторык і літаратуразнаўца Адам Восіпавіч Мальдзіс. Ён нарадзіўся ў 1932 годзе ў вёсцы Расолы на Астравеччыне. Працаваў у Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы НАН Беларусі, быў дырэктарам Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Францыска Скарыны. З 1987 года А. Мальдзіс узначальвае камісію «Вяртанне» Беларускага фонду культуры.

Бадай што ўсяго сённяшняга нумара было б мала, каб распавесці пра адкрыцці Адама Восіпавіча, пра ўсё зробленае ім для Беларусі, яе культуры і гісторыі. Таму, акурат з нагоды 500-годдзя беларускага кнігадруку, прапануем нашым чытачам матэрыял паводле скарочанага артыкула А. Мальдзіса «Бліжэй да Скарыны», напісанага яшчэ ў 1989 годзе (пабачыў свет у 1994 годзе ў кнізе «І ажываюць спадчыны старонкі... Выбранае»).

Дзе б ні быў у сваіх літаратурных вандрожках А. Мальдзіс, ён заўсёды шукаў сляды Скарыны – і знаходзіў. Цяпер, калі гісторыкі і даследчыкі намагаюцца высветліць, дзе памёр Скарына, і магчымым месцам яго пахавання называюць горад Чэшскі Крумлаў, асабліва варта звярнуцца да напісанага А. Мальдзісам, бо адказ на гэтае пытанне ён даў яшчэ ў канцы 1980-х гадоў.

Беларускі фонд культуры і рэдакцыя «Краязнаўчай газеты» віншуюць члена рэдкалегіі і нашага аўтара з пажылым юбілеем. Шчыра зычым Вам, Адам Восіпавіч, моцы, здароўя, плёну ў Вашай патрэбнай для кожнага беларуса працы. Няхай наперадзе ў Вас будзе яшчэ шмат часу для здзяйснення новых адкрыццяў і падсумавання ранейшых здабыткаў.

Артыкул чытайце на стар. 4

Фота Наталі Купрэвіч

«Жыве імя Купалы»

Пад такою назваю 19 ліпеня ў цэнтры традыцыйнай культуры і побыту ў в. Плябань Маладзечанскага раёна адбылася прэзентацыя фотавыстаўкі, створанай фатографам Міколам Ліннікам і прысвечанай юбілею славутага Песняра.

На прэзентацыі супрацоўніца цэнтру Любоў Шчэрбач расказала аб творчасці М. Лінніка. Урывак з паэмы «Курган» і вершы Янкі Купалы цудоўна прачытала Алена Асіпенка. Свае вершы, прысвечаныя паэту, прачытала Вольга Шпакевіч. Аб працы Цэнтральнай бібліятэкі імя Янкі Купалы г. Мінска расказала яе супрацоўніца Святлана Чабатар. Уражанні ад выстаўкі падзяліліся дырэктар цэнтру Ала

Ліхтаровіч і паэтка Яўгенія Бандаронак.

У экспазіцыі прадстаўлены 40 фотаздымкаў, частка з якіх паказвае мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю Янкі Купалы, частка – помнікі Янку Купалу ў Беларусі і Маскве, вуліцы беларускіх гарадоў і ўстановы (Літаратурны музей Янкі Купалы, Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, Цэнтральная бібліятэка імя Янкі Купалы ў Мінску і інш.), якія носяць імя паэта.

Выстаўка ўжо адбылася ў Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы г. Мінска, Валожынскім раённым краязнаўчым музеем і будзе працаваць у в. Плябань да сёлетняга кастрычніка.

Паводле інфармацыі арганізатараў

М. Ліннік і А. Ліхтаровіч

Краязнаўчы паход у Чурылава

Лета – гарачая пара для археолага-краязнаўчага гуртка «Арганаўты мінулага». Кожны год рупліўцы мінуўшчыны крочаць па родным краі, вывучаючы яго старажытнасці. Нягледзячы на больш як саракагадовы стаж паходаў, па-ранейшаму застаецца шмат незведанага. Гэтым разам малодшая група гурткоўцаў запланавала паход у Новы Двор. Апошні раз у гэтай мясцовасці мы вялі даследаванне ў 2011 годзе. У той час сярэдняя група гурткоўцаў больш увагі надавала запісам успамінаў старажыхароў навакольных вёсак Стрэтава, Акунёва, Папкі, Новы Двор. Як мы даведаліся, цяпер у вёсцы Стрэтава ўжо не засталася жыхароў – хто памёр, а каго забралі ў горад дзеці. Нашая мэта была больш сціплай: вывучэнне вясковага могільніка вёскі Бліжняе Чурылава, пошук новых археолагічных помнікаў. Кіраўніком групы быў старэйшы гуртковец, настаўнік гісторыі і інфарматыкі Антон Ермалёнак, а кіраўнік гуртка Вітаўт Ермалёнак у гэтым паходзе быў яго намеснікам.

Надвор'е было зусім не летняе і не спрыяла пошукам: амаль увесь час з невялікімі перапынкамі ішоў дождж, дзьмуў халодны вецер. Але «арганаўты» не спалохаліся і здзейснілі запланаванае. У першы дзень, як толькі выглянула сонейка, адразу накіраваліся на могількі, дзе занатавалі надпісы на надгробках, выявілі самыя старыя, сфатаграфавалі найбольш цікавыя з іх. Пад час вывучэння былі лакалізаваныя старыя могількі, што займаюць толькі пятаю частку сучасных. Можна меркаваць, што тут хавалі нябожчыкаў з XVI стагоддзя, з часу першай

згадкі Бліжняга Чурылава. Ад могілька засталіся толькі ўрослыя ў зямлю камяні або невялікія земляныя насыпы. На самым старым выяўленым намі камені выбітая дата «1889».

Найбольш цікавая магіла з каменным крыжам – пахаванне Лапацкага. Вылучаецца і надгробак з чорнага каменю, дзе пахаваны Тэадор Курыловіч. Большасць надпісаў сведчыць аб пахаванні тутэйшых жыхароў-католікаў у пасляваенныя часы, усе надпісы выкананы лацінкаю. Па надпісах на надгробках можна

ра таксама прынесла плён. Быў знойдзены камень-ахвярнік, пра які мы ведалі яшчэ з 1980-х гадоў, толькі доўгі час не маглі яго адшукаць. Гэтым разам дапамог выпадак. Юра Сямёнаў шукаў чарвякоў, каб палавіць рыбу, і наткнуўся на плоскі камень, пакрыты дзірваном. Калі «арганаўты» ўзяліся за працу і ачысцілі яго ад зямлі, убачылі: памеры каменя 80 см на 70 см, ён мае чырванаваты колер, структура зярністая. Раней камень ляжаў далей ад берага, але паступова спаўзаў да вады, і праз не-

прасачыць, што распаўсюджанымі прозвішчамі ў Чурылаве былі Каськевічы, Арцімовічы, Бабышкі і інш. На могільках знайшоў вечны спачын удзельнік Першай сусветнай вайны Вікенцій Вялічка, салдаты Другой сусветнай Канстанцін Лабунька, Адольф Каснарэвіч, Юльян Каснарэвіч, Іван Марковіч ды іншыя. У вывучэнні могільніка актыўна дапамагалі Насця Грэцкая, Мікіта Арал, Вера Дашкевіч, Валерыя Кяпсняя, Аня Панізік, Дзіма Іванов.

Даследаванне берага возе-

калькі гадоў знайсці яго ўжо было б немагчыма. Калгаснае поле яшчэ не зусім зарасло нядаўна пасеяным ячменем, таму быў праведзены пошук і на раллі. Тут кіраўніку гуртка пашчасціла знайсці крамянёвы адшчэп, апрацаваны не менш за 5 тысячаў гадоў таму. Можна меркаваць, што ў гэтых мясцінах знаходзілася паселішча старажытнага чалавека – месца тут вельмі зручнае, побач возера, у якім нават цяпер багата рыбы.

Паводле выдання «Мёрская даўніна» (№6/2017)

Дзе варта пабываць

Ці не жадаеце наведаць мінскія адрасы

Якуба Коласа?

13 жніўня 1956 года пайшоў з жыцця народны паэт Беларусі Якуб Колас. 14 жніўня Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа запрашае ўсіх ахвочых на аўтобусна-пешаходную экскурсію «Мінскія адрасы Якуба Коласа». Гэтае падарожжа па мясцінах у Мінску, што звязаныя з яго імем, дапаможа глыбей спазнаць жыццё беларускага Песняра. У Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Якуб Колас працаваў больш за трыццаць гадоў, займаў пасаду віцэ-прэзідэнта. У Мінскім астрозе цягам трох гадоў паэт адбываў пакаранне за ўдзел у нелегальным настаўніцкім з'ездзе. У Беларускім дзяржаўным універсітэце дацэнт Канстанцін Міцкевіч выкладаў з 1923 па 1926 г. На плошчы Якуба Коласа знаходзіцца помнік народнаму паэту і помнікі героям яго твораў працы Заіра Азгура. Дом на Старажоўцы сям'я паэта арандавала з 1921 па 1927 г. у заможнага гаспадара Вільгельма Русецкага –

там пісьменнік скончыў свае найлепшыя паэмы «Новая зямля» і «Сымон-музыка», напісаў аповесці «У Палескай глушы», «У глыбі Палесся», «На прасторах жыцця», п'есы, вершы, казкі для дзяцей, шматлікія публіцыстычныя артыкулы. Цэнтральны дзіцячы парк імя М. Горкага пазнаёміць з даваенным жыццём сям'і Якуба Коласа.

Апошнім пунктам наведвання стануць Вайсковыя могількі. А 15-й гадзіне адбудзецца памянальны мітынг і ўскладанне кветак да магілы Песняра. Удзел у ім прымуць члены сям'і Якуба Коласа, літаратары, грамадскія дзеячы, мастакі, навукоўцы, прыхільнікі творчай спадчыны народнага паэта Беларусі.

Пачатак экскурсіі – у 13.00 ад музея (г. Мінск, вул. Акадэмічная, 5).

Паводле інфармацыі арганізатараў

Спадчына ў небяспецы

Аб знішчэнні старых могілак у адной старой вёсцы

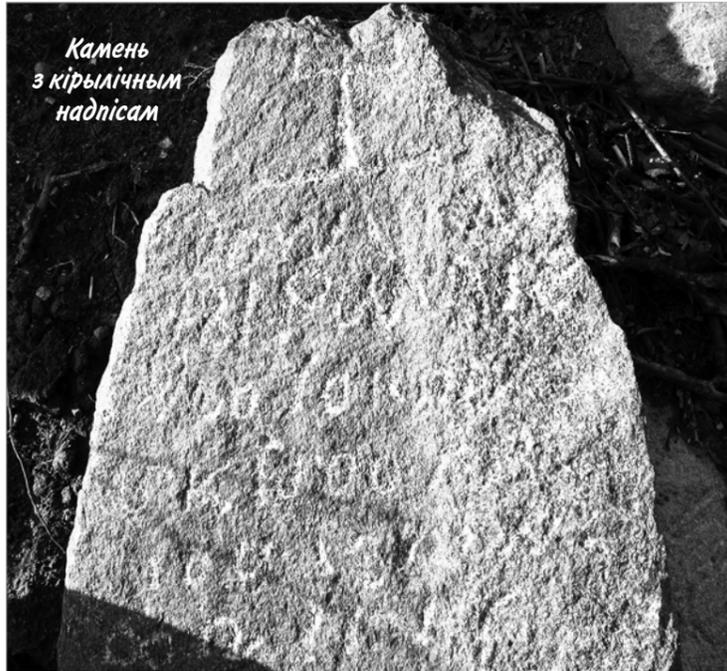
Гэты камень з кірылічным надпісам быў знойдзены выпадкова пасля зносу старажытных могілак у вёсцы Апчак Мінскага раёна.

Летась 13 ліпеня праз прыгарадныя населеныя пункты Апчак і Замасточча праляцеў моцны ўраган, што ламаў дрэвы і слупы, зрываў дахі і агароджы. На старых апчацкіх могілках, што адзелены ад новых аўтастрадай Брэст – Масква, ветрам таксама паламала вершаліны дрэваў. Гэтымі абставінамі пакарысталіся мясцовыя ўлады і пад прыкрыццём прыборкі тэрыторыі знеслі старажытныя могілкі разам з рэшткамі фундамента мясцовай царквы, апісанай яшчэ ў 1680 г., і склепам з пахаваннямі святароў. Магутнай тэхнікай навядзіралі рэшткі дрэваў з каранямі, а каменныя помнікі звалілі ў кучу разам з друзам. Пад час урагану цудам ацалела старая ліпа, якая расла каля царквы можа 150, а можа і 200 гадоў. Але і яе рабочыя не пашкадавалі, спілавалі, а знутры выпалілі, бо вырваць карані старога дрэва не змаглі.

У верасні мы наведалі Апчак разам з гісторыкам, супрацоўнікам Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі Вадзімам Урублеўскім і краязнаўцам Эдуардам Канановічам, каб абследаваць знойдзены ў адным жылым двары каменны помнік былога благачыннага валожынскага Аўгустына Віторскага. Пасля наведалі мемарыял часоў Вялікай Айчыннай вайны, дзе пахавана каля 1400 воінаў, загінулых у час «Мінскага катла». А затым пайшлі азнаёміцца са старымі могілкамі, але аказалася, што іх ужо няма, знеслі дарэшты. Тэрыторыя былых могілак была абнесена новай бетоннай агароджай. Пэўна, паціху тут планавалі ўзвесці нейкі будаўнічы аб'ект. Бо на гэта месца даўно паклала вока адна дарожная арганізацыя. Але ранейшыя кіраўнікі сельсавета і Дзяржаўнае прадпрыемства «Праектны інстытут Белдзіпразем» такога дазволу яшчэ гадоў пяць таму ім не далі. Зразумела, што знос могілак выклікаў рэзкую негатыўную ацэнку мясцовых жыхароў, асабліва некалькіх старэйшых бабулек, якім сельскі Савет здаўмеўся завезці дровы з могілак, што выклікала яшчэ большы пратэст. Старыя жыхары Апчака ад 60 да 90 гадоў

не сталі цяпець і напісалі калектыўнае пісьмо аб гэтым факце ў Міністэрства культуры і аб тым, што знос адбыўся без усялякага абмеркавання з імі, прасілі прыслаць спецыялістаў, каб тая ацанілі гістарычную каштоўнасць знесеных могілак. Да гэтага пісьма я далучыла свае меркаванні па гэтым пытанні. З міністэрства быў дадзены чакаемы чыноўніцкі адказ, што могілкі ніякай культурна-гістарычнай каштоўнасцю не з'яўляліся, бо не былі ўнесены ў афіцыйны пералік. А месяцам пазней на маё імя прыйшоў даволі падрабязны адказ з боку Мінскага райвыканкама. Хаця напісана было многа, але канкрэтыкі па факце зносу – кім было прынятае рашэнне, для чаго адбыўся гэты знос – не было сказана.

Пакуль дазваляла надвор'е, яшчэ разы тры прыезджала на могілкі і адчысціла некалькі верхніх камянёў, каб прачытаць тэксты. Адрознілася ўдалося зрабіць, давалося фатаграфіраваць у розных ракурсах і пасля павялічваць на камп'ютары. Вядома, змагла справіцца толькі з камянямі, якія важылі не больш за 50 – 100 кг. Даволі лёгка прачытала тэксты на дзясятку помнікаў, якія належалі

Камень з кірылічным надпісам

колішнім апчацкім жыхарам і насельнікам навакольных вёсак. Прозвішчы мясцовых жыхароў за апошнія 100 – 300 гадоў мне добра знаёмыя па архіўных даследаваннях.

Адзін помнік прыцягнуў увагу, бо быў выкананы прафесійна, з блакітнага гнейсу, і адрозніваўся ад простых сялянскіх помнікаў сваімі памерамі і тэкстам на польскай мове. Гэта было пахаванне двараніна Сымона Бірулі і яго жонкі Ганны. Біяграфію С. Бірулі я добра ведала – праводзіла даследаванні. І калі-небудзь напішу аб родзе Біруляў з нашай мясцовасці больш падрабязна. Дадам толькі, што Сымон нарадзіўся на Койданаўшчыне ў канцы XVIII ст., жыў з братам Барталамеем у 1816 г. у Лагоўскай Слабадзе (цяпер в. Лугавая Слабада) як арандатар, а ў 1832 г. набыў ладны кавалак зямлі ў Замячым ад Прушынскіх. Памёр у 1844 г. і пахаваны на каталіцкай палове апчацкіх могілак. Рэч у тым, што да канца XIX ст. на тых жа могілках побач з праваслаўнай (былой уніяцкай) царквой стаяла каталіцкая капліца. У канцы

XIX ст. яна была перанесена да Каралішчавіцкага касцёла. Казалі таксама, што на апчацкіх могілках была пахаваная нейкая пані ў шкляной труне; але пасля знішчэння могілак гэтая легенда назаўсёды застанецца толькі легендай. А вось пахаванне былых святароў было побач з царк-

здымкі могілак, што пацвярджаюць гэтыя факты.

Але вернемся да тэмы надпісаў на помніках. На даследаваных помніках пахаваных жыхароў канца XIX і пачатку XX ст. яны зроблены мясцовымі камячысамі на рускай мове, праўда, з «беларускімі акцэнтамі». Вось некалькі прыкладаў тэкстаў:

«Здесь покоится // Иосиф Степанов Валента // Жил 95 лет. Умер 2 // июля 1898 г.».

Асоба гэтага селяніна мне знаёмая, бо яго прозвішча ўпаміналася ў дакументах 1862 г.

«Здесь лежит // Мария Стефан. Филипович // Род. 1840 г. Ум. // 1-го марта 1897 г. // Память от сына // Никифора».

«Екатерина // жена Викентия Бурдаса // жила 42 г. // ум. 1889 г.».

Прозвішча Бурдасаў тыповае забалацкае, таму можна меркаваць, што тут маглі хаваць жыхароў Забалацця, бо яны ўваходзілі ў Замасточкі праваслаўны прыход, да якога адносілася Апчацкая царква.

«Здесь покоится // Анка жена Николая // Новаша // жила 30 лет // ум. 1892 (9?) ... ноября // Дочь их Юлья ... 1899».

«Здесь похон // ронен Феодор Павлович Ильюцков // Жил 21 год // ум. 8 ноября 1896 г.».

«Здесь погребена София Фёдорова // Юхнович, жила 53 года. Ум. 9 ... 1887 г. // Внуки // Михаил 3 л., ум. 29 ян. 1878 г. // Елена 3 л., умер. 8 августа // 1878 г.».

«Георгий // Лисица // жил

вой: арачны склеп з чырвонай цэглы. Цяпер ад яго засталіся толькі некалькі цаглянак.

Паводле ўспамінаў мясцовых старажылаў, у гады вайны на могілках былі пахаваныя забітыя яўрэі. Мужчына Невух быў паранены, яго ха-

Чалавечыя парэшткі і рэшткі цаглянай кладкі з месца пахавання былых святароў (верасень 2016 г.)

вала ў хаце бяздзетная Палагейка Хадан. На жаль, выратаваць Невуха ёй не ўдалося, сканаў ад ранаў. Закруцілі яго цела ў коўдру і пахавалі на самым ускрайку могілак бліз дарогі. Другі яўрэйскі мужчына прыжаны да апчацкай жанчыны Анюты Блецка, але немцы даведзілі, што той яўрэй, і забілі. Імя ягонага бабулькі не ўспомнілі, бо ў Апчаку звалі яго проста «Жыдок». Апошнім хавалі на старых могілках у вайну апчакоўца Міколу Малаціна. Засталіся звесткі, што быў ён вельмі набожны. Калі пазакрывалі мясцовыя царквы, то хадзіў на службы пешшу ў Мінск.

У павяненны час апчакоўцы даглядалі могілкі, абкошвалі іх, смецця тут ніхто не кідаў, пакуль з 1980-х гг. у Апчаку не пачалі сяліцца прыезджыя. Яны зрабілі праз могілкі самавольную дарогу і кідалі тут свае будматэрыялы ды смецце. Пакуль жа ў Апчаку быў да 1959 г. цэнтр калгаса, то на паляне сярод могілак штогод ладзілі дажынккі. А ўвесну школьнікі і моладзь гулялі ў духмяных кустах бэзу, як у парку. Захаваліся тагачасныя

67 л. // Ум. 11 апреля 1900 г. // Пам. от брата Семёна». Імя брата Сямёна Лісіцы знойдзенае намі ў дакументах 1872 г.

«Пётр // Синяк // Жыл 25 лет. // Умер 1896 г. фев-// рая 2 дня. Дочь // Анна. Ум. 1886 г.».

«Здесь погребен // бенъ Костант // Данилов // Руссакъ // Жил 4 (?) года. // Ум. 1 июня // 1895 г. // Пам. от отца // матери».

«Здесь лежит Иван сын // Семёнов, жыл 6 месяцев, умер // 25 октября. // Умерла Никифоровна, жена Семёна // Волчка, жыла 29 лет, умерла // 26 октября 1906 года». З запісу бачна, што маці з немаўляткам памерлі ад нейкай інфекцыі цягам двух дзён. Зыходзячы з прозвішча, яны былі праваслаўнымі жыхарамі вёскі Дварэц.

«Зеновія же // на Никифорова Петрикевич // жила 86 лет. Умерла // 10 февраля 1903 г.».

Раіса Аўчынінікава,
в. Лугавая Слабада,
Мінскі раён

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Старыя могілкі, на пярэднім плане бачны стол, лавачка, рэшткі агароджы (2010 г.)

І ўсё ж наш час – час неардынарных, смелых рашэнняў. Доказ таму – сітуацыя з конкурсам на помнік Францыску Скарыну ў Мінску. На пачатку 1989 года на ініцыятыве гаркама партыі сабраліся скульптары, паездзілі па горадзе, выбралі месца – каля Акадэміі навук БССР. Але, нягледзячы на сціплыя тэрміны (у верасні ж наступнага года – юбілей), праекты не паступалі. Патрэбен быў творчы імпульс, далучэнне да Скарынавай эпохі, знаёмства з мясцінамі, дзе наш першадрукар вучыўся, дзе выдаў першую беларускую кніжку. Гэта значыць – з Кракавам і Прагай... Раней як яно было б: з год планавалі б, узгаднілі, утрасалі. А тут – селі ў аўтобус і паехалі. Без папярэдняга ўключэння ў гадавы план, па індыўідуальным маршруце. Праўда, перад ад'ездам у сакратара гаркама Пятра Кузьміча Краўчанкі, які ўзначаліў групу, было багата клопатаў. Часам

здавалася, што нетрадыцыйная паездка вось-вось сарвецца. Але ўсіх згуртавала магічнае слова: Скарына.

І вось, наперакор скептыкам, паездка адбылася. У складзе групы быў, як выказалася кракаўская газета, «цвет беларускай мастацкай інтэлігенцыі»: першы сакратар праўлення Саюза мастакоў БССР С. Гарбунова, лаўрэат Ленінскай прэміі В. Занковіч, вядомы графік і грамадскі дзеяч, рэктар Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута В. Шаранговіч, вядомы скульптар А. Шатэрнік, іншыя таленавітыя прадстаўнікі сярэдняга і малодшага пакалення. Былі і гісторыкі, літаратары, кінематаграфісты, што здымалі сюжэт пра Скарыну, – усяго сорок адзін чалавек. Праехалі мы разам, здружыўшыся, каля трох з паловай тысячаў кіламетраў.

А вось беглыя нататкі, зробленыя мною ў дарозе.

Дзень першы, або Спрэчкі пра юбіяра

Ледзь толькі наш аўтобус выехаў з Мінска на Брэсцкую шашу, як пачалася дыскусія: ехаў беларускі першадрукар па гэтым прыкладна шляху ці не. І прыйшлі да вываду, што калі прама з Полацка, калі не праз Вільню, то – мог. Прынамсі, на канікулы з Кракава.

Узяўшы ў рукі мікрафон, на змену з Барысам Сачанкам раскажаме прысутным пра кракаўскі і пражскі перыяды ў жыцці Скарыны. Гаворка засяроджаецца на апошніх гадах жыцця вялікага палачаніна, калі ён працаваў садоўнікам-батанікам у чэшскага караля Фердынанда. Б. Сачанка знаёміць нас з апошнімі публікацыямі на Захадзе, з якіх вынікае, што быў той сад не каля цяперашняга галоў-паштамта, як гэта лічылася раней, а каля летняга палаца каралевы Ганны, унучкі Соф'і Гальшанскай і Уладзіслава Ягайлы. І тут нас прыемна здзівіў кіраўнік групы, які аргументаваў пачаў даводзіць (новая для скарыназнаўства думка), што каралева Ганна, жанчына неардынарная і патрыётка, магла, асабліва калі ўлічыць яе генетычны сувязі з беларускімі землякамі, аказаць рашаючы ўплыў на вяртанне Скарыны ў Прагу каля 1535 года.

Не менш спрэчак выклікала пытанне, калі і дзе памёр Скарына. Адны даказвалі, што гэта адбылося паміж 21 ліпеня 1539 года, калі ён атрымаў разлік у караля, і 2 чэр-

Бліжэй да Скарыны

веня 1541 года, калі чэшскі храніст В. Гаек запісаў, што пры пажары на пражскім крамлі, у доме ксяндза Яна з Пухава, загінуў «Францішак, сын колішняга доктара Руса». Другія пярэчылі, што слова «колішні» (па-чэшску «некдось») можна тлумачыць па-рознаму: і як доказ, што Скарына ўжо нябожчык, і як сведчанне, што яго на той момант не было ў Празе (прынамсі, так лічыць чэшская даследчыца Францішка Сокалава). Цалкам магло стацца, што пасля звальнення з каралеўскага сада наш вялікі зямляк, пакінуўшы меншага сына ў Празе, у доме свайго прыяцеля Яна з Пухава, дзе была кухарка Магдалена, адправіўся з другім сынам, Сімяонам, шукаць работу. Куды? Ды хаця б у Крумлаў, сталіцу паўднёвай Чэхіі, дзе таксама былі сады і дзе яшчэ ў 1577 годзе Сімяон Скарына працаваў... садоўнікам. Бо як ён там апынуўся? Бо чаму ж, калі беларускі першадрукар памёр да 1541 года, ён, Сімяон, толькі ў 1552 годзе звярнуўся да караля Фердынанда з просьбай вярнуць яму бацькаву маёмасць?! Пытанні, пытанні... Ці знойдзем мы на іх адказы ў час гэтай вандроўкі?

І тут мне прыгадалася, як з тыдзень таму нечакана з'явілася надзея знайсці ў Чэхіі магілу Скарыны (а разам з тым і ўдакладніць гады яго жыцця).

Адзін шаноўны мовазнаўца, даведаўшыся пра падарожжа, паведаміў, што ў адным з чэшскіх касцёлаў Алесь Адамовіч бачыў у бабінцы яго помнік. Праўда, мяне крыху здзівіла, чаму б гэта вядомы літаратуразнаўца не сказаў пра такую «знаходку веку» нікому са старажытнікаў. Але ж – чаго не бывае... Тэрмінова пачаў шукаць сляды А. Адамовіча. Жонка адказала, што ён адпачывае ў Жалезнаводска, але зрэдку звонаць дамоў. Тут жа папрасіў задаць яму сакраментальнае пытанне: дзе? Тут жа стала мроіцца: можа, у Крумлаве? У тым самым Крумлаве, дзе Юрый Марухін здымае цяпер фільм па Караткевічавай драме «Маці ўрагану»? Званю Юрыю Аляксандравічу, і ён дае мне каардынаты крумлаўскага гісторыка Павала Саўкі.

Ноччу мне нават прысніўся той помнік-бюст: стаіць справа ад увахода, з надпісам, даволі выразным.

А назаўтра наступіла расчараванне: Адамовіч бачыў Скарыну не ў Чэхіі, а ў Італіі, у Падуанскім універсітэце, і не помнік, а партрэт...

– Глядзі, каб твой сон не аказаўся праочы, – выслухаўшы ўсю гісторыю, не то іранізуе, не то заахвочвае да далейшых пошукаў Васіль Шаранговіч, з якім мы сядзім поплец.

Дзень другі, або Адступленне ў эканоміку

Калі мы ўжо пад'язджалі да Прагі, Б. Сачанка ўзяў у рукі мікрафон і прыгадаў, што гэты горад здаўна стаў Меккай для беларусаў, адным з буйных цэнтраў нашай эміграцыі. 6 жніўня 1517 года ў Празе выйшла ў свет першая беларуская друкаваная кніга – «Псалтыр». Затым, на працягу трох гадоў, Скарына «тиснул» тут яшчэ 22 кнігі беларускага перакладу Бібліі. У дваццатыя гады ўжо нашага стагоддзя сюды пацягнулася прагна да ведаў моладзь з Заходняй Беларусі. Тут вучыўся Уладзімір Жылка. Тут выдаваліся часопісы «Перавясла» (вось толькі першага яго нумара не ўдалося нідзе адшукаць), «Іскры Скарыны». Урэшце, у Празе жыў і памёр наш выдатны спявак Міхаіл Забэйда-Суміцкі, на магілу якога нам абавязкова трэба схадзіць.

Дзень трэці, або Злата Прага

Нягледзячы на спорны дождж, ідзем глядзець «сэрца» Прагі – замак на Градчанах, дзе жылі чэшскія каралі, дзе рэзідуе прэзідэнт. Вялікае ўражанне робіць «скарбніца», дзе захоўваюцца рэліквіі дзівоснай прыгажосці, і кафедральны касцёл Святога Віта са шматкаляровымі вітражамі і надмагіллямі дзяржаўных мужоў. Камусьці ў

пляцовак, дзе вельмі добра глядзеўся б ягоны бюст або памятны знак. Ці нават помнік: Скарына як садоўнік ці як медык, што робіць лекі з вырошчаных зёлак. А чаму б і не?!

Пасля разбіваемся на дзве групы. Меншая ідзе ў гарадскі камітэт партыі, большая – у Карлаў універсітэт, Каралі-нум, які месціцца ў тым жа гмаху больш як шэсцьсот гадоў. У Вялікай аўлі тут вёў дыспуты Ян Гус. І застаецца ў ёй усё такім, якім было ў эпоху Скарыны.

Кіраўніцтва ўніверсітэта прымае нас у малой аўлі, упрыгожанай партрэтамі рэктараў-папярэднікаў. Прарэктар, прафесар Кліка, сардэчна вітае нас. У адказ раскажам, што нас сюды прывяло. Вядома, ніякіх доказаў, што Скарына тут вучыўся, у нас няма, хаця паміж 1506 і 1512 гадамі ён павінен быў недзе вучыцца медыцыну, каб так бліскуча здаць экзамены на яе доктара ў Падуі. А паколькі медыцынскі факультэт у тыя часы месціўся якраз тут, у Каралі-нуме, то... Праўда, усё гэта вельмі гіпатэтычна. Затое ўжо зусім рэальны факт, што Скарына тут быў у 1517 – 1519 гадах. Як медык не мог не прыходзіць да медыкаў.

– Беларускі першадрукар выдаваў свае кнігі недзе тут – «в Старом месте пражском», – працягвае гаворку прафесар універсітэта, нястомны прапагандыст нашай літаратуры Вацлаў Жыдліцкі, які перапыніў адпачынак, каб прыняць удзел у сустрэчы. – Шкада, што мы не ведаем, дзе гэта было канкрэтна. Але напэўна – недалёка адсюль. Таму мемарыяльная дошка на Каралі-нуме будзе вельмі дарэчы.

Сустрэча завяршаецца абменам падарункамі і сувенірамі. Мы ўручам Скарынаў энцыклапедычны даведнік і скульптурную выяву першадрукара. Нам – памятныя знакі ўніверсітэта.

Потым нас павялі па музейным комплексе. У адной з залаў уразіў партрэт Фердынанда Габсбурга – таго самага, што прымаў і звальняў з работы Скарыну. Змрочны, аскетычны твар дэспата. У адрозненне ад каралевы Ганны, славянкі, чэхаў, кажуць, не любіў, чэшскай мовы не паважаў. Што яму быў нейкі там «русін» з Полацка...

Каля партрэта Фердынанда да нас далучыліся члены групы, якія былі на прыёме ў гаркаме партыі. Яны прынеслі добрыя навіны: пытанне пра мемарыяльную дошку Скарыны ў прыныцы вырашанае, ёсць таксама згода, каб увекавечыць памяць Купалы на атэлі «Амбасадар». Што ж датычыцца мемарыяльнага знака каля палаца Ганны, то партрэбны яшчэ дадатковыя ўзгадненні.

В. Жыдліцкі праводзіць нас да аўтобуса. На Стара-месцкай плошчы ўсе мы спыняемся, каб паглядзець выхад фігурак, якім суправаджаецца бой курантаў на ратушнай вежы. І нашыя кіраўнікі бяруць у Жыдліцкага інтэрв'ю: што для яго значыць Скарына і што – беларусы для славянскай супольнасці.

Адам МАЛЬДЗІС

(Заканчэнне ў наступным нумары)

Дзень чацвёрты, або У сценах, што памятаюць Скарыну

З раніцы аглядаем рэнесансны палац каралевы Ганны, які цяпер у рыштваннях рэстаўратораў, і сад паабалал яго. У ім мноства старых дрэваў. Некаторыя з іх маглі быць па-саджаныя Скарынам. Скульптары знаходзяць некалькі

Ганненскі кірмаш прасоўваюць у бібліятэцы

25 гадоў запар Нацыянальная бібліятэка Беларусі праводзіць рэспубліканскі конкурс «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры». Так выяўляюцца крэатыўныя формы працы, наватарскі падыход да бібліятэчнай справы, інавацыйныя ідэі і праекты. А робіцца гэта ўсё дзеля захавання багатай нацыянальнай спадчыны – мовы і літаратуры, гісторыі і традыцыяў. Штогод удзел у конкурсе прымаюць бібліятэкі Зэльвенскага раёна – і, трэба сказаць, даволі паспяхова. Сёлетна на рахунку супрацоўнікаў аддзела бібліятэчнага маркетынгу раённай бібліятэкі чарговая перамога: у намінацыі «За пошукавую і даследчую

працу» зэльвенцы былі прызнаныя лепшымі ў краіне.

Кожны край мае самабытную і непаўторную гісторыю, культурную і прыродную спадчыну. Вывучэнне мінулага дазваляе ўзнавіць карціну жыцця нашых продкаў, паказаць вытокі сучаснасці. Зэльвенцы беражліва ставяцца да старадаўніх традыцыяў і звычайў, таму святы на нашай зямлі заўсёды праходзяць цікава і запамінальна. Гэта пацвярджае знакітвы Ганненскі кірмаш, у падрыхтоўцы якога ўдзельнічаюць прадстаўнікі сярэдняга і малага бізнесу, арганізацыі, прадпрыемствы, установы раёна, а таксама і наша бібліятэка.

Пасля доўгага перапынку Ганненскі кірмаш ладзіўся ў 2001, 2002 і 2004 гг. У 2010 г. раён быў выбраны як пілотная пляцоўка для рэалізацыі сумеснага праекта Праграмы развіцця ААН і Еўрапейскага саюза «Устойлівае развіццё на мясцовым узроўні». Праект правядзення кірмашу трапіў у лік пераможцаў, і ПРААН выдаткавала на яго здзяйсненне 18 мільёнаў рублёў (цяпер 1 800 рублёў). З 2012 г. Ганненскі кірмаш ладзіцца кожны год.

Адраджэнне кірмашовых традыцыяў павялічыла цікавасць да гістарычных вытокаў, і супрацоўнікі Зэльвенскай бібліятэкі пачалі збіраць і сістэматызаваць гістарычныя звесткі. Іх пошук і даследаванне вядзецца з 1996 г.

У асноўным фонд краязнаўчых дакументаў, прысвечаных Ганненскаму кірмашу, фармаецца з апублікаваных і неапублікаваных дакументаў. Дэфіцыт інфармацыі супрацоўнікі кампенсуюць тым, што ствараюць буклеты, дайджэсты, бібліяграфічныя спісы, зборнікі вершаў і тэматычныя папкі «Здалёк купцоў склікала Зэльва» і «Зэльвенскі кірмаш – гонар наш», «Ганненскі кірмаш у СМІ», што дапамагае адказваць на краязнаўчыя запыты.

Не спыняецца праца па вывучэнні архіўных дакументаў. Гістарычныя звесткі бібліятэкары імкнуцца знайсці ў архівах, фондах мясцовых краязнаўчых музеяў. Дзякуючы працы з дакументамі была створаная хроніка правядзення свята, сабраныя і сістэматызаваныя дакументальныя звесткі аб яго арганізатарых і фундатарах. Выяўленая інфармацыя была адлюстраваная ў самаробнай кнізе «Гісторыя ўзнікнення і традыцыі Анненскай ярмаркі».

Матэрыялы Зэльвенскай бібліятэкі ўзнагароджанай у намінацыі «За пошукавую і даследчую працу»

Аб запатрабаванасці тэмы Ганненскага кірмашу сведчыць колькасць зваротаў чытачоў да яе – за год бібліятэка дае прыкладна 150 даведак. У апошні час запыты паглыбіліся і сталі больш канкрэтнымі. Чытачоў цікавяць як краязнаўчыя выданні, так і інфармацыя з розных крыніцаў аб тым, якую ролю кірмаш адыгрываў ва ўнутраным гандлі Гродзенскай губерні, яго тавараабарот, гістарычныя факты з кірмашовага жыцця.

Для больш поўнага задавальнення запытаў карыстальнікаў быў створаны спецыяльны банк інфармацыі. Ён уключае ў сябе традыцыйную папяровую картачку «Ганненскі кірмаш», электронныя папкі са звесткамі: архіў працаў навукоўцаў, якія ў розныя гады прымалі ўдзел у навукова-практычных канферэнцыях пад час кірмашу; відэаматэрыялы – асабістай генерацыі і знойдзеныя ў інтэрнэце; спасылкі на інтэрнэт-публікацыі пра Ганненскі кірмаш у розныя гады; фотаздымкі Ганненскага кірмашу з 2010 г.

Ствараюцца бібліяграфічныя паказальнікі. У дайджэсце «Ганненскі кірмаш» адлюстраваныя ўхраналагічнай паслядоўнасці матэрыялы перыядычнага друку з 1996 г. Цяпер ствараецца наступны выпуск дайджэста, які змесціць артыкулы перыядычнага друку з 2016 г.; складаецца бібліяграфічны спіс літаратуры «Новае дыханне Ганненскага кірмашу» і інш.

на сайце Зэльвенскай раённай бібліятэкі (zelvacbs.by), была створаная краязнаўчая старонка «Ганненскі кірмаш». На ёй прадстаўленая не ўся інфармацыя па тэме, а толькі тая, што сёння пераведзеная ў электронны выгляд. Цікавасць да старонкі пацвярджаецца колькасцю наведванняў – за жнівень 2016 г. іх было больш за 3 000.

Вельмі важна сёння ведаць і правільна інтэрпрэта-

Музейная экспазіцыя

ваць сваю гісторыю. Постаці Сапегаў, Радзівілаў і іншых магнатаў заўсёды прыцягвалі ўвагу вучоных, але іх роля ў гісторыі ацэньваецца часам вельмі палярна. Таму стала традыцыйнай пачынаць Ганненскі кірмаш навукова-практычнай канферэнцыяй, якая дапамагае праліць святло на невядомыя многім факты правядзення зэльвенскага кірмашу ў мінулыя стагоддзі.

Супрацоўнікі аддзела бібліятэчнага маркетынгу наладжваюць сувязі з навукоўцамі: дамаўляюцца аб удзеле, збіраюць падрыхтаваныя матэрыялы для паўнення архіва і далейшага выкарыстання ў працы. За час правядзення канферэнцыяў аб сваіх даследаваннях распавядалі навукоўцы і краязнаўцы-аматары з Брэста, Гродна, Мінска, інфармацыя пра гэты змешчана ў даведніку «Ганненскі кірмаш: навукова-даследчая дзейнасць».

Склалася зваротная сувязь з навукоўцамі. Выяўленню новых матэрыялаў дапамагаюць загадчык аддзела гісторыі Беларусі сярэдніх вякоў і пачатку новага часу Інстытута гісторыі НАН Беларусі Валянцін Голубеў, загадчык аддзела крыніцазнаўства і археаграфіі Інстытута гісторыі НАН Беларусі Аляксандр Доўнар, дактарант кафедры новай і найноўшай гісторыі гістарычнага факультэта БДУ Сяргей Токць і іншыя. У выніку сумеснай працы бібліятэкары стварылі краязнаўчы нарыс «Лістая старонка эпох... Гісторыя Анненскай ярмаркі», буклеты «Яўстах Севярын Сапега – нашчадак дзярэчынскай мінуўшчыны» і «Загінуў, вяртаючыся ў Дзярчын: старонкі жыцця князя Аляксандра Сапегі». Акрамя таго штогод навукоўцы робяць цікавыя прапановы па «раскрутцы» зэльвенскага брэнда, некаторыя з іх ужо здзейсненыя.

Па выніках навукова-практычных канферэнцыяў 2013 і 2014 гг. краязнаўчыя фонды зэльвенскіх бібліятэк папоўніліся зборнікамі артыкулаў «Ганненскі кірмаш. Мінулае, сучаснае, будучае», прэзентацыя якога адбылася пад час кірмашу ў 2015 г. У кнізе прыводзяцца цікавыя фактаграфічныя звесткі. Так, у невялікіх мястэчках не было паліцыі. На час правядзення Ганненскага кірмашу стваралася часовая паліцыя пад старшынствам мясцовага земскага спраўніка. Ці вось яшчэ адна варта ўвагі праца – «Рынкавая плошча Зэльвы. Сацыятапаграфічнае развіццё ў часы Сапегаў (канец XVII – першая палова XIX ст.)».

М. КНИГА,
намеснік дырэктара
Зэльвенскай раённай бібліятэкі

(Заканчэнне
ў наступным нумары)

Па слядах натхнення Станіслава Жукоўскага

У сонечных цёплых дні, калі лёгка марыцца і добра працуецца, на пружанскую зямлю з розных куткоў Беларусі і Расіі з'ехаліся мастакі, каб занатаваць на палотнах родныя мясціны Станіслава Жукоўскага (1875 – 1944), сустрэцца з простымі і шчырымі людзьмі, пачуць з іх вуснаў мілагучную беларускую мову.

В. Выбаржанінаў, мастачкі з Пяцігорска і Ульянаўска, С. Машкала

Урачыстае адкрыццё міжнароднага пленэру, які штогод ладзіць «Таварыства перасоўных мастацкіх выставак. ХХІ стагоддзе (Санкт-Пецярбург)», адбылося ў Пружанскім гарадскім Палацы культуры. Пад час яго супрацоўніца Цэнтральнай раённай бібліятэкі імя М. Засіма Наталля Супруновіч распавяла пра жыццё і творчасць славага мастака, дзяцінства якога прайшло ў маёнтку Старая Воля Пружанскага павета.

Мастаком С. Жукоўскі стаў насуперак волі бацькі, які лічыў гэты занятак непрыбытковым, жабрацкім. У пацвярджэнне сваіх словаў часта вешаў маленькаму

сыну на плечы торбу, у рукі даваў кій і адпраўляў па свіць свіней, каб хлопец зразумеў, якая доля чакае «мяляра».

Але бацькавы прадказанні не збыліся. Станіслаў стаў таленавітым майстрам пейзажнага, інтэр'ернага жывапісу. Яго творчасць, ухваленая крытыкамі і прынятая гледачамі першай паловы ХХ стагоддзя, непадуладная часу і таму зразумелая сёння. Захапляе і ўражвае яго «Вясновая вада», «Плаціна», вее таямнічасцю ад «Ночы пад месяцам», уз-

дымае настрой «Радасны май». Многія карціны, а іх у спадчыне творцы больш за 670, захоўваюцца ў Трацякоўскай галерэі, Рускім музеі, Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, Нацыянальным музеі ў Варшаве. Але ў краіне Саветаў яго імя было амаль забытае. Пяюн старога ладу жыцця, мастак шляхецкіх ся-

рога дваранскага дома», «Палац графа Шарамецева»), С. Жукоўскі не змог падладзіцца пад новую рэчаіснасць і ў 1922 годзе пакінуў Савецкую Расію, тым самым на доўгія гады выкрасліўшы сябе з гісторыі мастацтвазнаўства.

Аднак апошнім часам імя мастака ўсё часцей з'яўляецца ў сродках масавай інфармацыі. Папулярнасць набывае пленэр у сядзібе «Жураўлінае», арганізатарамі якога з'яўляюцца Святлана Машкала (Пружаны) і Валерый Выбаржанінаў (Санкт-Пецярбург). Сёлета прыняць у

ім удзел вырашылі мастакі з Уладзівастока, Хабарўска, Ульянаўска, Пяцігорска, Масквы, Санкт-Пецярбурга, Брэста. Далучыліся таксама музыкі і паэты: пад час адкрыцця выступілі народны гурт «Бабіна лета», хор ветэранаў «Чырвоны гваздзік», рэжысёр палаца культуры Аляксандр Казей. Завяршылася сустрэча пранікнёнай песняй «Родная хатка» аўтарства М.К. Агінскага ў выкананні С. Машкала. Гэтая кампазіцыя вельмі дакладна перадае настрой карцінаў С. Жукоўскага «Май», «Бясонная ноч. Світае», «Раз'езд на світанні», прысвечаных успамінам аб гадах дзяцінства ў Старой Волі, дзе цяпер, напэўна, лунае яго дух.

*Вольга МАКАРЧУК
Фота
Сяргея ТАЛАШКЕВІЧА*

Хор ветэранаў «Чырвоны гваздзік»

Уздоўж

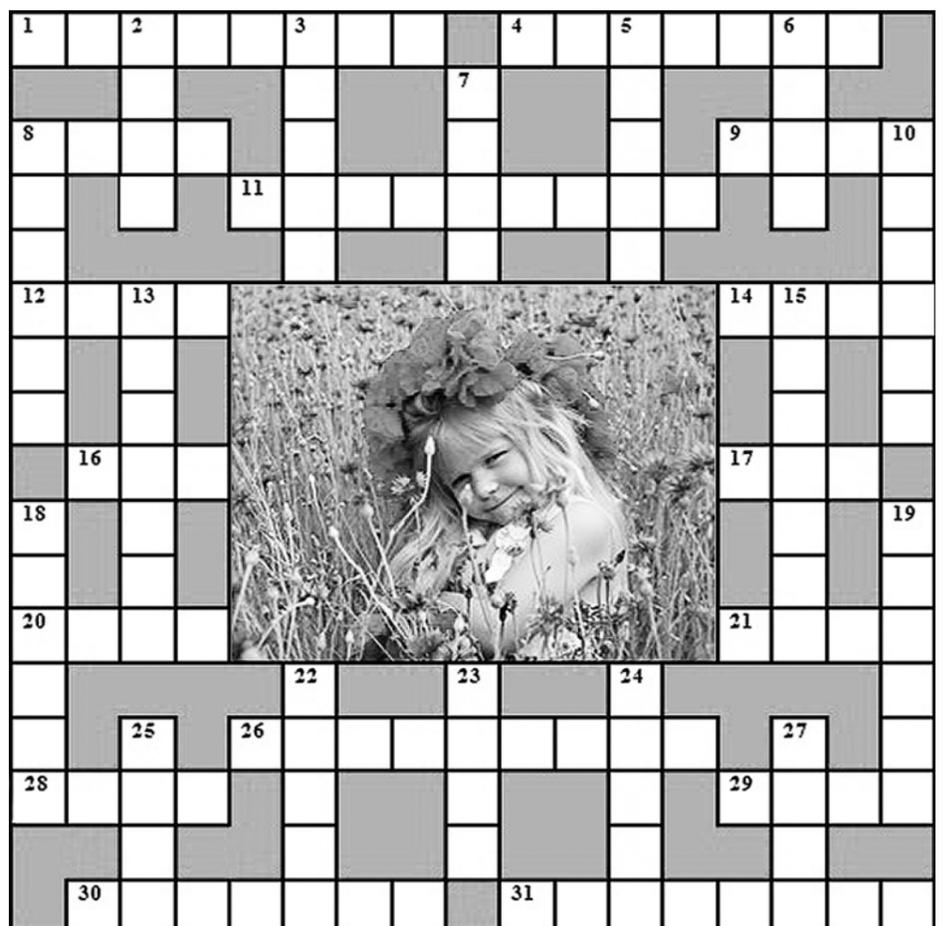
1. «Адуванчык, // Дзьмухавец, // Кучаравы ...». З верша А. Дзеружынскага «Адуванчык». 4. Не ўсякая махаха – ..., не ўсякая падчарыца – макавая кветка (прык.). 8. Каляндарны час якой-небудзь падзеі. 9. Мужчынскае імя. 11. Ён у самы санцапёк падстаўляе сонцу бок (загадка). 12. «О Беларусь, мая шыпшына, // Зялёны ..., чырвоны цвет». З верша У. Дубоўкі «О Беларусь, мая шыпшына». 14. «Добры ... – гэта сонечны свет у доме». У. Тэкэрэй. 16. «Цынік – гэта чалавек, які, пачуўшы ... кветак, азіраецца ў пошуках труны». Г. Менкен. 17. Зайдросніка суседская ружа, як ..., коле (прык.). 20. Збудаваў у выглядзе вялікіх варотаў як элемент дэкору. 21. Месца, дзе што-небудзь сколата. 26. Тое, што і пост. 28. Ад дажджу травы расцвітаюць, а ад песні – ... (прык.). 29. Мы з табою, як ... з вадою: ты на дно, а я на бераг (прык.). 30. «..., ..., // Пахучая кветачка. // Не гуляй, дачушка, позна, // Бо ты малалетачка» (прып.). 31. Прымаўка – кветачка, ... – ягадка (прык.).

Упоперак

2. «Многа песень спета // Пра

шчодрое // Толькі Ганначка не спявае, // У буйных травах кветкі збірае». З беларускай народнай песні «Пойдзем, пойдзем лугам». 3. «... смяецца кветкамі». Р. Эмерсан. 5. Дзеўка не мак, у ... дзень не абляціць (прык.). 6. Кветка пакуль цвіце, да той пары і ... радуе (прык.). 7. Прыгажун, як макаў ..., а дурны, як гарэлы пень (прык.). 8. Кветкі што дзеці, ... любяць (прык.). 10. Палавіна праўды – гэта ўсё ж такі цэлая ... (прык.). 13. ... з вадою, красавік з травою, а май з кветкамі (прык.). 15. На добры цвяток ляціць і ... (прык.). 18. «Цераз плот – ... // Расце кусцік мяты. // Хто любіў ды пакінуў – // Каб адсохлі пяты» (прып.). 19. «Мужчыны дораць кветкі жонкам у двух выпадках: 8-га сакавіка і калі ходзяць ...». Невядомы аўтар. 22. «Не губляйце пачуццё гумару: гумар для чалавека тое ж самае, што ... для ружы». Д. Галсуорсі. 23. «Смех – гэта ..., якой вымушаная пакарацца вялікія гэтага свету». Э. Заля. 24. «Нашы хлопцы хварсунны, // На сямёх адны штаны. // У ... збіраюцца, // За штаны ругаюцца» (прып.). 25. Калючы ёрш, ды ... з яго смачная (прык.). 27. Нотны знак.

*Склаў
Лявон ЦЕЛЕШ*

Наш календар

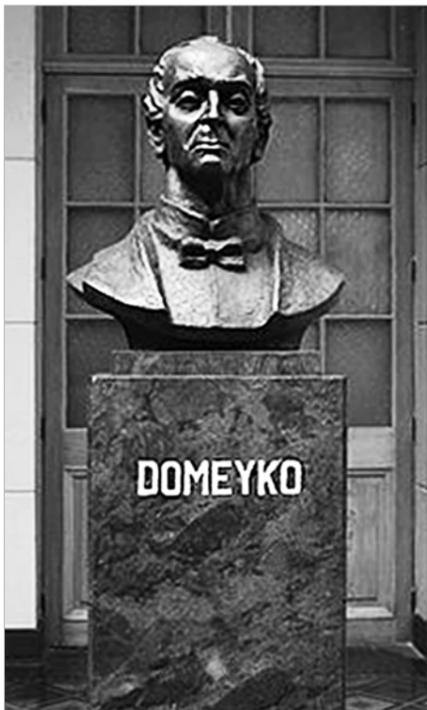
Ігнат Дамейка – 215 гадоў з дня нараджэння

Ігнат Дамейка – навуковец, рэфарматар, геолог, мінеролаг, мемуарыст. Нарадзіўся 31 ліпеня 1802 г. у маёнтку Мядзведка Наваградскага павета Літоўска-Гродзенскай губерні (цяпер Карэліцкі раён) у сям’і Іпаліта Казіміравіча Дамейкі і яго жонкі Караліны з Анцутаў, якая была пёткай знакамітай Марылі Верашчака. У 1812 г. вучыўся ў манастырскай школе ў Пшчучыне. У 1816 г. паступіў на фізіка-матэматычны факультэт Віленскага ўніверсітэта, дзе поруч з прыродазнаўствам вывучаў гісторыю, літаратуру. Ва ўніверсітэце разам з землякамі Адамам Міцкевічам і Янам Чачотам прымаў удзел у тайным таварыстве філаматаў, асноўнымі лозунгамі якога былі: айчына, навука, дабрачыннасць.

У 1822 г. атрымаў ступень магістра філасофіі. Восенню 1823 г. І. Дамейка разам з іншымі ўдзельнікамі патрыятычна-дэмакратычнага руху арыштаваны і пасля заканчэння следства высланы з Вільні пад нагляд паліцыі ў вёску на Лідчыне, а потым у вёску Жыбуртоўшчына паблізу Дзятлава. Яму назаўсёды было забаронена паступаць на дзяржаўную службу і займацца грамадскай дзейнасцю. Жыццё ў глушы было нялёгкім, і Дамейка ў сваёй гаспадарцы распачаў доследы па вырошчванні жывёлы на навуковай аснове.

Калі надыйшло паўстанне 1830 – 1831 гг., Дамейка прыняў у ім актыўны ўдзел, а пасля паражэння разам з сябрамі вымушаны быў эміграваць. У 1832 г. перайшоў мяжу непадалёку ад Круляўца і быў інтэрнаваны прускімі ўладамі. Вызваліўшыся з палону, Дамейка ў Дрэздэне сустрэўся з А. Міцкевічам, і яны выехалі ў Францыю.

У Парыжы вучыўся ў Вышэйшай школе горнай справы Сарбонскага ўніверсітэта, займаўся грамадска-палітычнай дзейнасцю, дапамагаў Міцкевічу перапісваць рукапісы паэмы «Пан Тадэвуш». Пасля заканчэння школы займаўся даследаваннямі. У 1837 г. склаў геалагічную, гідраграфічную і гаспадарчую карты землі былой Рэчы Паспалітай, напісаў геаграфічны каментарый да іх. У 1850 г. у Парыжы надрукаваны лепшы на той час геаграфічны атлас Польшчы. Такім чынам, Дамейку можна лічыць заснавальнікам фізіка-геаграфічнага раянавання Польшчы, Беларусі і Літвы. У снежні 1837 г. па рэкамендацыі парыжскіх прафесараў ён прыняў прапанову чылійскага ўрада і падпісаў кантракт на пасаду выкладчыка Горнай школы ў тамтэйшым г. Какімба. 2 лютага 1838 г. адплыў туды, узяўшы з сабою вялікі багаж з кнігамі і абсталяваннем.

Бюст Ігната Дамейкі каля галоўнага будынку Чылійскага ўніверсітэта

Вывучыўшы за тры месяцы іспанскую мову, чытаў лекцыі, займаўся з вучнямі. Пасля заканчэння кантракта Дамейку запрасілі на працу ў сталічны горад Сант’яга з мэтай дапамогі ў правядзенні рэформы ў мясцовым універсітэце, дзе атрымаў кафедру хіміі. У сталіцы Дамейка арганізаваў службу метэаралогіі, стварыў і рэалізаваў праект новага водаправода. Упершыню ў Лацінскай Амерыцы ён адкрыў метрычную і горную лабараторыі, тры музеі, у т.л. мінералагічны і этнаграфічны, збіраў розныя навуковыя калекцыі. Для даследавання прыродных багаццяў Чылі і пошукаў новых крыніцаў сыравіны ён арганізаваў навуковыя экспедыцыі ў пустыню Атака і ў горы, вывучаў вулканы, неаднойчы перасякаў Анды і Кардыльеры. З гэтай жа мэтай ён пабываў у Бразіліі, Уругваі, Перу, Аргенціне і інш. І ўзбагаціў навуку звесткамі пра новыя расліны і мінералы ў гэтых краінах. Вынікі навуковых пошукаў і адкрыццяў Дамейка апублікаваў на розных мовах у 130 працах, якія прынеслі яму сусветную вядомасць і славу. Яго навуковыя паведамленні абмяркоўваліся на пасяджэннях Парыжскай акадэміі навук, публікаваліся ў навуковых часопісах Еўропы.

Ігнат Дамейка назаўсёды парадніўся з Чылі, ён быў жанаты з чылійкай, але ніколі не забываў сваю далёкую радзіму і заўсёды марыў пра яе. Улетку 1884 г. з сынамі прыбыў у Бардо. У Парыжы сустрэўся з сябрамі юнацтва Уладзіславам Ласковічам і Юзафам Багданам Залескім, наведаў сям’ю Уладзіслава Міцкевіча, сына знакамітага паэта. У Кракаве быў з энтузіязмам прыняты мясцовай на-

вуковай грамадскасцю. У Варшаве сустракаўся з Антоніем Адынцом, пабываў у Вільні, на радзіме ў Мядзведцы, у Міры і Наваградку, Крошыне (у сучаснай Беларусі 17 населеных пунктаў, звязаных з Дамейкам), пакланіўся бацькоўскім магілам. У Крошыне пасадзіў дубок.

Увосень вярнуўся ў Парыж. У 1885 г. пабываў у Рыме (атрымаў аўдыенцыю ў Папы Рымскага Льва XIII) і Неапалі, потым зноў наведаў Кракаў, адкуль з Пятром Семяненкам адправіўся ў паломніцкае падарожжа па Святой зямлі. Вярнуўшыся ў Парыж, неўзабаве зноў паехаў на радзіму і правёў там два з лішнім гады, толькі зрэдку ненадоўга ад’язджаў. У красавіку 1887 г. кракаўскі Ягелонскі ўніверсітэт прысвоіў І. Дамейку ступень ганаровага доктара медыцыны.

Улетку 1888 г. выехаў у Чылі, але па дарозе цяжка захварэў. Памёр у Сант’яга-дэ-Чылі 23 студзеня 1889 г. Дзень яго пахавання быў абвешчаны днём нацыянальнай жалобы. У яго доме быў створаны музей, а ў Сант’яга пастаўлены помнік «Грандэ Эдукатору» (Вялікаму Асветніку). Чылійцы высока ацанілі яго заслугі. І. Дамейка быў абвешчаны народным героем. У гонар яго быў выпушчаны памятник медаль, прызначаная самая высокая ў краіне пенсія. Яго імем названы адзін з партовых гарадоў (Пуэрта-Дамейка), вулканічны ланцуг гор у Андах працягласцю каля 350 км, а таксама адкрыты ім мінерал (дамейкіт) і фіялкавая кветка (віела дамейкона), малая планета 2784 Domeyko, адкрытая чылійскім астраномам Карлам Торэсам у 1975 г.

Ammonites Domeykanus Dufur – аманіт Дамейкі – від аманіту, адкрыты Дамейкам у фармацыі юрскага перыяду ў ваколіцы Chanarcillo. Andiola Domeyko – новы від каўчуканосу. Azulea Domeyki – азалія Дамейкі – гагунак азаліі, выгадаваны варшаўскім садоўнікам у 1845 г. Trigonius Domeykoana – від слімака. Nautilus Domeykus d’Orb – від акамянелых малюскаў, адкрыты Дамейкам у 1841 г.

У яго гонар названыя ўніверсітэт і нацыянальная бібліятэка ў Сант’яга; вуліцы ў Сант’яга-дэ-Чылі, Вальпараіса і яшчэ ў васьмі гарадах Чылі, а таксама ў Вільні, Мінску і Наваградку.

На месцы радавой сядзібы Дамейкаў у Вялікай Мядзвядцы ўсталяваны памятник валун. У школе вёскі Крупава Лідскага раёна створаны музей, у якім сабрана каля 500 экспанатаў, у тым ліку кніга І. Дамейкі «Мае падарожжы», выдадзеная пры жыцці навукоўца ў Вільні. Да 200-годдзя Ігната Дамейкі ў вёсцы пасаджаная алея ў яго гонар. У Карэлічах традыцыйна праходзяць чытанні, прысвечаныя жыццю і дзейнасці І. Дамейкі.

Падрыхтаваў
Алесь САЧАНКА

(Працяг. Пачатак у №№ 27–28)

...Крыніцы і звесткі таго часу сведчаць: улетку 1616 года паміж феадальным замкам і вольнымі жыхарамі горада Мазыра з новай сілай успыхнула процістаянне, але цяпер яно ўжо мела характар узброенай вайны і вайсковых фарміраванняў.

Вось цяпер спатрэбіўся вопыт кулачных баёў, а цэлавявава-енныя фарміраванні пачалі праводзіць зборы.

Наспявала вострая і жорсткая класавая барацьба. Вольны люд гатовы быў на ўсё, толькі б абараніць сябе ад прыгнёту, застацца свабоднымі і ўпэўненымі ў заўтрашнім дні.

Мазырскія паэты складалі оды і паэмы вольнасці, музыкі клалі іх на музыку. У вершах былі такія словы: «Хоць у паветры чуцен пах крыві, але мы гатовы да гэтага... Мы не хочам панавання расейскай адміністрацыі, мы хочам жыць самі па сабе!...»

Наспявала вайна з Турцыяй. Рэч Паспалітая старалася ліквідаваць унутраныя праблемы, але ў яе не ставала сілаў. А тут нечакана ўзнікла і рэлігійная праблема.

Выступаючы на варшаўскім сейме (1621), прысвечаным падрыхтоўцы да турэцкай вайны, дэпутат Лаўрэнцій Дравінскі занепакоена сцвярджаў:

– Сябры мае і калегі. Наспявае вайна, і мы павінны рыхтавацца да гэтага. Мы ведаем, што прынесла для праваслаўных вернікаў Берасцейская унія. Несуццэзальны малюнак, нічога добрага ён не даў. Я маю на ўвазе Вялікае Княства Літоўскае. Тут тое ж самае – нават у гарадах, якія мяжуюць з Маскоўскай дзяржавай. У Магілёве і Воршы запячатаныя цэрквы, а святароў разганялі. Тое адбылося і ў Пінску. Ляшчынскі цудоўны манастыр, які славіўся выбітнымі людзьмі, што ўзносилі славу Госпаду, ператварыўся ў... выбачайце, у карчму, дзе п’юць гарэлку, сvaraцца і б’юцца, і замест малітвы ў памяшканні гуцаць мацюкі маскаляў... Жах!

Яго ўважліва слухалі ўдзельнікі сейма, падтаквалі, бо ўсе ведалі пра тое, ведалі, ды не падымалі так востра пытанне, як дэпутат Дравінскі.

– Далей што атрымліваецца? Нараджаюцца дзеці, а хрысціць іх няма каму. Калі хто памірае ў горадзе, дык нябожчыкаў вывозяць на кладзі без царкоўных абрадаў, без малітвы, не як людзей хаваюць, а як быдла, падаль... Людцы мае, да чаго мы дажыліся? Народ жыве без шлюбаў, без вячання, без малітвы, жыве ў брудзе – духоўным і фізічным. Таму і не спавадаюцца, не прычашчаюцца, не ходзяць у храм, бо іх няма, аднялі ад народа. Гэта злчынства, страшнейшага за якое мо і не можа быць. Няўжо мы не адчуваем разам з вамі, што гэтым мы наносім крыўду і боль нашаму Госпаду?

Іншыя выступоўцы, падтрымліваючы смелага дэпутата, давалі, што да матываў сацыяльнай барацьбы маглі дадасца і рэлігійныя.

Трэба адзначыць – уладам Рэчы Паспалітай хапіла розуму і яны знайшлі кампраміс хаця б у пытанні вядзення мазырскага гарадскога гаспадарства.

Дзяржава, якую раздзіралі іншыя праблемы і супярэчнасці, не захацела далей займацца гэтым пытаннем. Было бачна, што мазыране не саступяць, будуць змагацца да апошняга.

І настала радасная і доўгачаканая падзея – у 1622 годзе мазыранам было вернутае магдэбургскае права. Ва ўсіх кутках Палесся, асабліва ў Мазыры, людзі радасна святкавалі перамогу. А тыя, хто веў іх да гэтага, сталі паважанымі людзьмі, і іх імёны ўспамянаюцца да сённяшняга часу.

А «жорсткага адміністрацара» Бальтазара Стравінскага нават павысілі ў пасады – ён узначаліў у 1631 годзе Менскае ваяводства. Так здараецца ў жыцці, нічога не паробіш. Так было, ёсць і, мусіць, будзе. Адметна, што гэты мазырскі староста даводзіўся продкам вядомаму камернаму і опернаму спеваку Фёдару Стравінскаму. Але музычных здольнасцяў ён не праявіў, як казалі пра яго, – «мядзведзь на вуша наступіў».

Дадамо вось што яшчэ. Калі ў 1776 годзе сейм Рэчы Паспалітай ліквідаваў магдэбургскае права ў дзяржаўных гарадах, то Мазыру яно было пакінутае ў ліку некаторых іншых. Мусіць жа сейм асцерагаўся, што калі здымуць тое права з мазыранаў, то гэта можа зноў выклікаць закат.

Значыць, палешукі паказалі сябе як народ непераможны і дужы, які можа пастаяць за сябе.

У сувязі з гэтым трэба ўспомніць яшчэ адзін факт у гісторыі, які адбываўся адначасова з паўстаннем у Мазыры.

(Працяг на стар. 8)

Жнівень

5 – Маркавец Віктар Пятровіч (1947, Докшыцы – 2013), мастак, аўтар партрэтаў, пейзажаў, нацюрмортаў, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1980) – 70 гадоў з дня нараджэння.

5 – Скалабан Віталь Уладзіміравіч (1947, Слонімскае р-н – 2011), вучоны-гісторык, краязнаўца і літаратуразнаўца, архівіст – 70 гадоў з дня нараджэння.

6 – Псалтыр («Песні царя Давыда еже словуть Псалтырь») Ф. Скарыны, першая надрукаваная кірыліцай кніга Бібліі, якая паклала пачатак беларускаму і ўсходнеславянскаму кнігадрукаванню (1517), – 500 гадоў з часу выхаду ў свет.

6 – Пінігін Мікалай Мікалаевіч (1957, Украіна), рэжысёр, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы (з 2009), заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1993), тэатральнай прэміі імя Е. Міровіча (1994, 1999) – 60 гадоў з дня нараджэння.

7 – Мальдзіс Адам Восіпавіч (1932, Астравецкі р-н), літаратуразнаўца, крытык, празаік, публіцыст, гісторык, пастаянны кіраўнік праграмы Беларускага фонду культуры «Вяртанне», узнагароджаны медалём і ордэнам Ф. Скарыны, чатырма польскімі ганаровымі адзнакамі, Ганаровым знакам «Рупліўцу. Стваральніку» Беларускага фонду культуры (2017), заслужаны дзеяч польскай культуры (1982), лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1980) – 85 гадоў з дня нараджэння.

9 – «Звязда» (Мінск; 1917), штодзённая грамадска-палітычная беларускамоўная газета – 100 гадоў з пачатку выдання.

9 – Федароўскі Мацвей Львовіч (1927 – 1992), акцёр тэатра і кіно, педагог, заслужаны артыст Беларусі – 90 гадоў з дня нараджэння.

9 – Паўлава Ніна Міхайлаўна (1947), артыстка балета, народная артыстка Беларусі – 70 гадоў з дня нараджэння.

10 – Даніловіч Ігнат Мікалаевіч (1787 – 1843), гісторык, крыніцазнаўца і правазнаўца, адзін з першых даследчыкаў заканадаўчых і легіспісных помнікаў Беларусі і Літвы – 230 гадоў з дня нараджэння.

11 – Бараноўскі Аляксей Аляксандравіч (1907, Мінск – 1970), акцёр тэатра і кіно, заслужаны артыст Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

12 – «Буслоўка» (Бярозаўскі і Пружанскі р-ны; 1997), біялагічны заказнік рэспубліканскага значэння – 20 гадоў з часу стварэння.

13 – Нікіфараў Вячаслаў Аляксандравіч (1942), беларускі і расійскі кінарэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1978), Дзяржаўнай прэміі СССР (1986) – 75 гадоў з дня нараджэння.

15 – Крывіцкі Аляксандр Антонавіч (1927, Мсціслаўскі р-н), мовазнаўца, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР (1971) – 90 гадоў з дня нараджэння.

15 – Таранда Мікалай Іванавіч (1947, Ляхавіцкі р-н), мастак, які працуе пераважна ў станковым жывапісе, графіцы, – 70 гадоў з дня нараджэння.

15 – Чашніцкі гістарычны музей (Чашнікі; 1987) – 30 гадоў з часу заснавання (адкрыты 29.03.1991 г.).

17 – Камінскі Дзмітрый Раманавіч (1907 – 1989), кампазітар, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 7)

У кастрычніку 1615 года Гальшка Гулевіч, жонка мазырскага маршалка Стэфана Лозкі, стала фундатаркай Кіеўскага брацтва і перадала братчыкам сваю сядзібу на Падоле. Трэба адзначыць, што для свайго часу яна была высокаадукаванай жанчынай, як у музычным, так і ў літаратурным плане.

На зямлі, якую падаравала брацтву Гулевіч, быў заснаваны манастыр Богаяўлення. Пры ім адразу адкрылі брацкую школу, якая пазней ператварылася ў вядомую Кіева-Магілянскую акадэмію.

У брацтва ўступілі і гетман Сагайдачны з усім Запарожскім войскам. І казаці, узброеныя мушкетамі, разам з гараджанамі сталі яго надзейнай абаронай. Кіеўскае брацтва, заснаванае пры падтрымцы жонкі мазырскага маршалка, у хуткім часе стала тым цэнтрам, які здолеў накіраваць у патрэбнае рэчышча не толькі рэлігійнае, але і палітычнае жыццё ва Украіне і ў нас у Беларусі.

Але тое – ужо іншая, другая частка нашай гісторыі, у якой адыгралі сваю адметную ролю жыхары Палесся, жыхары горада над Прыпяццю – Мазыра...

Юры ГАУШАКОЎ

(Паводле альманаха «Палац», вып. 3)

Тры юбілеі п'есы Кандрата Лейкі

Беларускі паэт, празаік, публіцыст, драматург і педагог **Кандрат Лейка** (1860 – 1921) нарадзіўся на Слонімсчыне ў вёсцы Збочна. Роўна 105 гадоў таму, у 1912 годзе, у Вільні асобнай маленькай кніжачкай выйшла з друку яго п'еса для дзяцей «Снатворны мак». Яе Кандрат Лейка прысвяціў дзецям Слонімскага павета. П'еса паклала пачатак беларускай нацыянальнай драматургіі для дзяцей.

Упершыню гэты твор нашага земляка быў пастаўлены рэжысёрам Язэпам Камаржынскім у Дзвінску ў 1922 годзе. У спектаклі тады выступалі вучні ўзорнай беларускай школы пры Беларускіх настаўніцкіх курсах Дзвінска. Гэта адбылося 95 гадоў таму.

Другі раз сцэнічнае жыццё п'есы Кандрата Лейкі «Снатворны мак» атрымала ў горадзе Краснаполле Магілёўскай вобласці. Мясцовы народны тэатр у 1987 годзе таксама звярнуўся да п'есы нашага земляка. Яе паставіў тэатральны рэжысёр Валянцін Ермаловіч. Было гэта 30 гадоў таму.

П'еса «Снатворны мак» – гэта навеяны фалькларыстычным духам і паэтычнасцю драматычны твор, у якім аўтар выяўляе гуманістычныя ідэалы. У п'есе дзейнічаюць адухоўленыя вобразы кветак – Маку, Званочка, Ружы, Рэзеды, а таксама вобразы Пчалы, Асы, Мурашкі, Матыля, Коніка. Ёсць тут і міфалагічны вобраз добрага

Пастановка п'есы ў Дзвінску ў 1922 г.

Дзеда-Лесавіка. П'еса «Снатворны мак» Кандрат Лейка паказаў сваю блізкасць не толькі да беларускай народнай песні, але і да казкі, да

міфалагічных традыцыяў нашага фальклору.

Сяргей ЧЫПРЫН
(Паводле электроннага выдання «Слоніўскі край». 2017, № 6)

Пастановка п'есы ў Краснаполле ў 1987 г.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПАЛЯЎНІЦТВА (заканчэнне тэмы). У канцы XVI – пачатку XVII ст. галоўная ўвага аддавалася захаванню прыродных умоваў жыцця і размнажэнню звяроў. Пастанова караля Рэчы Паспалітай Уладзіслава IV (1640) абмяжоўвала высечку лесу, кустоў і нарыхтоўку лесаматэрыялаў, прадугледжвалася прымушовае высяленне з пушчаў сялянаў і скарачэнне ў іх межах пасяўных плошчаў. «Ардынацыя карацельскіх пушчаў у лясніцтвах Вялікага Княства Літоўскага...» (1641) удасканалвала сістэму аховы жывёльнага свету і ўмацоўвала кіраўніцтва лясной гаспадаркай – былі перагледжаныя абавязкі ўсіх чыноў лясной службы: ляснічых, паляўнічых, асочнікаў, стральцоў. Забараняўся шэраг промыслаў: вытворчасць паташу, драўнянага вугалю, нарыхтоўка смалы-жывіцы, спыненне разворванне зямлі і высечка лесу, а ў Бела-вешскай пушчы – забаронена пракладваць новыя дарогі.

Пасля далучэння Беларусі да Расіі ў 2-й палове XVIII ст. паляўніцтва яшчэ доўгі час рэгулявалася законамі ВКЛ. У Расійскай імперыі першы агульнадзяржаўны закон пра паляўніцтва выдадзены ў 1892 г. Аднак уяўленне паляўнічых пасведчанняў і забарона здабываць дзічыну некаторымі самалюўнымі прыладамі не аказалі станоўчага ўплыву на ўпарадкаванне паляўнічай гаспадаркі, тым больш што закон прызнаваў права палявання за ўласнікамі лясцоў, балотаў, лугоў без абмежавання. Ігнаравалі закон і сяляне, сярод якіх існавала перакананне, што ўсё створанае прыродай з'яўляецца агульным здабыт-

кам. Браканьерства часта набывала форму падсвядомага пратэсту супраць сацыяльнай несправядлівасці. Нягледзчы на тое, што царскі ўрад цягам 1831 – 1863 гг. шэсць разоў праводзіў абязброенне насельніцтва Беларусі, браканьерства ў канцы XIX ст. дасягнула наймаверных памераў.

Канец масавому знішчэнню прыродных багаццяў быў пакладзены пасля 1919 г. На тэрыторыі Беларусі ўпарадкаванне паляўніцтва пачалося са стварэння ў 1921 г. Усебеларускага саюза паляўнічых. У 1927 – 1933 гг. выдаваўся часопіс «Паляўнічы Беларусі», што асвятляў дзейнасць паляўнічых арганізацыяў, друкаваў парадны і афіцыйныя распараджэнні па разнастайных пытаннях. У 1924 г. у Беларускім дзяржаўным інстытуце сельскай і лясной гаспадаркі і ў Горы-Горацкім земляробчым інстытуце быў уведзены курс навучальных асноў паляўніцтвазнаўства. У выніку стварэння ўмоваў узнаўлення дзікіх жывёлаў і прававога рэгулявання паляўніцтва ў краіне даведзеная да прамысловага ўзроўню колькасць парнакапытных, баброў, лясной, палявой і балотнай птушкі.

Колькасна-відавы паказчык фаўны беларускіх лясцоў апошнім часам падтрымліваецца з нязначнымі сезонна-гадавымі ваганнямі на прамысловым узроўні. Паляўніцтва на дзікіх жывёлаў, занесеных у Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь, забаронена. На забеспячэнні натуральнай рэпрадукцыі асноўных відаў дзікай жывёлы заснаванае прамысловае, спартыўнае і аматарскае паляўніцтва.